

M.J. Paul, 'Preekschets Jesaja 53:3-5' in J. van der Graaf, J. Maasland en W. Verboom (red.), *Het Woord der prediking. Handreiking voor predikanten*, deel 2. Kampen: Kok 1996, pagina's 76-80.

TEKSTKEUS

Elke predikant komt regelmatig in aanraking met ziekte en leed. Wat betekent het lijden van Christus in dit verband? De tekst is met het oog op deze vraag gekozen. Er kan over deze tekst gepreekt worden in de adventtijd en in de lijdenstijd. In het N.T. wordt de tekst aangehaald in Mattheüs 8:16-17 en 1 Petrus 2:24.

EXEGESE

Voor de inleidingsvragen van het boek Jesaja raadplege men de commentaren. In A.G. Knevel e.a., *Verkenningen in Jesaja* (1991) worden deze ook behandeld (o.a. de Deutero-Jesaja-theorie).

In Jesaja 41-53 wordt herhaaldelijk 'De Knecht des HEEREN' genoemd. Soms is een collectieve duiding op zijn plaats (het volk Israël), soms wordt de 'rest' van het volk aangeduid. In 52:13-53:12 past de individuele duiding. Vgl. F. Delitzsch, die het beeld van een piramide gebruikt: de basis geeft het volk aan en de top de ene Knecht, als representant van het gehele volk. C. Vonk spreekt over drie knechten (De Voorzeide Leer, *Jesaja*, 1980): het volk, Cyrus en de Messias. In de joodse uitleg wordt Jesaja 53 meestal collectief uitgelegd, maar er zijn nog sporen te vinden van de vroegere individuele uitleg, die als reactie op het Christendom opgegeven is. Zie mijn bijdragen in *Verkenningen in Jesaja* (p. 129-142). Vgl. ook J. Schelhaas, *De Lijdende Knecht des HEEREN* (1933).

In de eerste drie verzen van Jesaja 53 komt de reactie van het volk op de Knecht naar voren: men veracht Hem. Hij was een Man van smarten. Het woord *makob* komt 14 keer voor in het O.T. en kan lichamelijke smart bij een ziekte betekenen (Job 14:22; 33:19 en Jeremia 30:15), maar het heeft gewoonlijk een ruimere betekenis. Smart is een gevolg van lijden en dat lijden kan ook emotioneel of psychisch zijn (Jeremia 45:3; Prediker 2:23).

Vervolgens wordt in vs. 3 gezegd dat Hij bekend/vertrouwd was (pass. *jada*; dit is een betere vertaling dan 'verzocht') met ziekte. Het woord *choli* komt 24 keer voor in het OT. Het kan ziekte (Deuteronomium 7:15; 28:59,61), wonden (2 Koningen 1:2; Jeremia 6:7) of het lijden dat ziekte of wonden veroorzaakt (Jeremia 10:19) aanduiden. In Jesaja 1:5 wordt het woord gebruikt als beeldspraak: Juda's lijden is door zonde veroorzaakt en wordt door vijanden aan het volk toegebracht (vgl. Jesaja 53:10).

Vers 4 begint met de uitroep *aken*, die weergegeven kan worden met 'waarlijk', doch hier als tegenstelling bedoeld is en daarom beter met 'maar' of 'echter' vertaald kan worden. Thans wordt de werkelijke reden van het smartelijke aanzien van de Knecht bekend gemaakt: Hij heeft onze smarten gedragen. Het werkwoord *nasa* betekent: opnemen en wegdragen (zie ook vs. 12). Het werkwoord *sabal*, met een soortgelijke betekenis, komt weer terug in vs. 11.

Het woord *nagua* (geplaagd) wordt soms toegepast op melaatsheid (vgl. de Vulgata: 'quasi leprosum', 2 Koningen 15:5 en Leviticus 13) en duidt een ernstige ziekte aan (vgl. Genesis 12:17). Het woord *mukke* (van *naka*) betekent: geslagen, getroffen. Vervolgens wordt van de Knecht gezegd dat Hij door God neergedrukt of verdrukt is (*ana*).

In vs. 5 gebruikt de Statenvertaling het woord 'verwond', maar letterlijker is de vertaling 'doorboord' (*chahal*; vgl. Jesaja 51:9, Job 26:13). Dit duidt op het feit dat de Knecht niet slechts leed, doch zelfs gedood is. Vgl. Zacharia 12:10 (Zie *Het Woord der prediking*, deel 1, 81vv.).

Het werkwoord *daka* betekent hier: verbrijzeld, in stukken gebroken, verstrooid (vgl. Jesaja 19:10 en Job 22:9). Zie ook Jesaja 53:10.

De overtredingen en ongerechtigheden zijn begaan tegenover God en worden daarom zo streng gestraft. De werkwoorden wijzen heen naar een gewelddadige dood, als straf, en zijn van toepassing op de kruisiging van Christus. De straf (*musar*: lett. kastijding, tuchtiging; hier niet: correctie, discipline) die ons vrede (nl. met God) aanbrengt, was op de Knecht.

Habbura: striem, wond (vgl. Genesis 4:23, Jesaja 1:6). Het werkwoord *rapa* betekent vaak het genezen van ziekte (Numeri 12:13; 2 Koningen 20:8) maar heeft ook een meer omvattende betekenis (2 Kronieken 7:14). Dikwijls wordt er tegelijkertijd over bekering en genezing gesproken (Jesaja 6:10; 19:22; 57:18v.). In Jeremia 17:14 staat 'genezen' parallel met 'helpen'.

THEOLOGISCHE NOTITIES

1. God had de mens goed geschapen, maar door de zonde is de dood in de wereld gekomen (Gen. 3, Rom. 5). De mens is sterfelijk; ziekte en zwakheid zijn verboden en uitingsvormen van de dood.

2. De ziekten die bij de plagen in Egypte horen, zijn een straf. Gezondheid behoort bij de zegeningen van het verbond met Israël. 'Ik ben de HEERE, uw Heelmeester' (Exodus 15:26) en 'Ik zal de krankheden uit het midden van u weren' (23:25; vgl. Leviticus 26:16,25; Deuteronomium 7:15; 28:21v., 27v.,35,59vv. en 29:22). Dit is in N.T. niet anders. Zie de vele genezingswonderen van Jezus en de apostelen. Er is verband tussen zonde en ziekte enerzijds en tussen gehoorzaamheid en gezondheid anderzijds. De geschiedenis van Job, Psalm 73 en het boek Prediker tonen echter dat er niet altijd een direct oorzakelijk verband is (vgl. Johannes 9:1).

3. Diverse 'geloofspredikers' als A.B. Simpson, P.Y. Cho, K. Hagin en J. Tadeu beweren dat het altijd Gods wil is dat mensen genezen. Ze mogen immers aanspraak maken op genezing omdat Christus de ziekte gedragen heeft aan het kruis. Veelal wordt gezegd dat Christus zowel de zonde als de ziekte op het kruis gedragen heeft.

4. Tegenover het bovengenoemde standpunt kan gesteld worden dat in Jesaja 53 ziekte gebruikt wordt als beeldspraak. Er zijn de volgende argumenten voor aan te voeren:

a. Ook in Jes. 1:5-6 wordt ziekte als beeldspraak gebruikt.

b. In het O.T. wordt wel gesproken over het dragen van de zonde/ongerechtigheid (bijv. Leviticus 5:17 en 24:15), maar niet over het dragen van ziekte. Ziekte is een gevolg van de zonde. In tegenstelling tot zonden eisen de gevolgen van de zonde geen straf waarvoor iemand moet betalen.

c. Het woord 'genezing' in vs. 5 staat parallel met 'vrede'. De vrede wordt verworven doordat de Knecht de straf draagt. Genezing wordt hier in ruimere zin gebruikt dan genezing van lichamelijke ziekte.

d. Het feit dat de Knecht ziekten (vs. 4) en zonden/ongerechtigheden (vs. 11 en 12) draagt, maakt het aannemelijk dat ziekte beeldspraak is voor de zonde in vs. 4. Dan wordt hier de stijlfiguur metonymie gebruikt, d.w.z. een woord vervangt een ander woord op basis van een betrekking die tussen beide bestaat. In dit geval vertegenwoordigt ziekte (een gevolg) zonde (de oorzaak).

e. In de Griekse vertaling (LXX) wordt het woord 'ziekte' in vs. 4 als 'zonden' (*hamartia*) vertaald. De vertalers waren dus van mening dat een stijlfiguur gebruikt werd. Vgl. R. Renninger, 'Jesaja 53: Onze ziekten heeft Hij op zich genomen', *Tijdschrift voor Theologie en Pastorale Counseling*, nr. 18 (1993) 45-53.

5. In 1 Petrus 2:22-25 staan vier duidelijke zinspelingen op Jesaja 53. Het verband gaat over de vraag hoe een christen behoort te lijden. Christus heeft onze zonden in Zijn lichaam op het kruis gebracht, opdat wij voor de gerechtigheid zouden leven. De overgang naar dit nieuwe leven is a.h.w. leven uit

de dood. In vs. 24 krijgt 'genezing' dus een bijzondere toepassing: de christen is hierdoor in staat om in de voetstappen van Christus te wandelen.

6. In Mattheüs 8:16-17 wordt Jesaja 53:4 aangehaald nadat Christus demonen uitgeworpen heeft en zieken heeft genezen. Het dragen van de zonde houdt meer in dan slechts het betalen van de straf voor de zonde. Het einde van de gevolgen van de zonde wordt ook gewaarborgd. De genezing (Jesaja 53:5), die het dragen van zonde (niet: ziekten) heeft bewerkt, omvat ook lichamelijke genezing. Mattheüs kende het verband tussen ziekte en zonde (zie 9:1-8). Hij zag ook in dat de plaatsvervangende dood van Jezus Christus ten grondslag lag aan de genezingen die Hij teweegbracht. De genezingen waren een voorproef van het Koninkrijk (10:7v., 12:28) en een gevolg van het zoenoffer van Christus.

7. Niet alle gelovigen genezen. In het N.T. worden ziekten van Paulus (Galaten 4:13; ook 2 Korinthe 12:7?), Epafroditus (Filippenzen 2:30), Timotheüs (1 Timotheüs 5:23) en Trofimus (2 Timotheüs 4:20) genoemd. Het feit dat ze ziek zijn wordt niet als een gebrek aan geloof of enige andere tekortkoming beoordeeld.

8. Volgens 1 Korinthe 15:22-27 is de laatste vijand die te niet gedaan zal worden de dood. Dit betekent dat de dood nu nog macht heeft en dat deze laatste vijand ook de Christenen nog raakt. De uitschakeling van de dood zal pas gebeuren bij Christus' wederkomst (vgl. 1 Johannes 3:2) en de daaraan verbonden opstanding. De bijbelse gedachte van de dood is die van een vernietigende kracht in de natuur en in ons eigen lichaam. Het is 'dynamische entropie', d.w.z. dat orde automatisch vervalt tot chaos. Dit betekent heel concreet dat ziekte en lichamen gebrek onafscheidelijk verbonden zijn met de dood (vgl. Job 18:13; Romeinen 4:19-20 en 8:15-25).

9. We moeten er zeer voorzichtig mee zijn te zeggen dat God een ziekte gezonden heeft, of dat Hij die gewild heeft. Hij kan het kwaad en de ziekte wel toelaten in Zijn wijs beleid of in Zijn toorn. Zondag 10 van de Heidelbergse Catechismus moet niet zo uitgelegd worden dat God op dezelfde wijze gezondheid en ziekte geeft. We moeten vermijden het kwaad aan God toe te schrijven. Vanuit het geloof is het een grote troost om te weten dat Gods vaderlijke hand aanwezig is in verdrukking, ziekte en nood, die Hij toelaat, en dat het kwaad niet verder kan dan Hij bepaalt. Vgl. het *Doopsformulier*: 'en daarom van alle goed ons verzorgen, en alle kwaad van ons weren, of ten onzen beste keren wil'.

10. De gevolgen van de zondeval worden door het offer van Christus omgekeerd, maar de verwezenlijking ervan is nog maar begonnen. De heerschappij van zonde wordt in de gelovige ontkracht, maar hij lijdt nog van inwonende zonde. Hij heeft eeuwig leven ontvangen, maar hij zal nog sterven. De bevrijding, waarop de aarde wacht, is duidelijk iets dat voor de toekomst is weggelegd (Romeinen 8:18-23). De toekomst staat in Openbaring 21:1-5; het nieuwe Jeruzalem zal uit de hemel neerdalen op aarde. Vanaf die dag zal er geen dood, noch rouw, noch moeite meer zijn.

AANWIJZINGEN VOOR DE PREDIKING

1. De preek zou begonnen kunnen worden met een globale beschrijving van ziekten of de sfeer in een ziekenhuis. Ontluisterd leven. Is dat de mens zoals God die bedoeld heeft?

2. Paradijs: alles was goed. Door de zonde liggen wij onder de vloek. Ziekte en leed zijn gekomen.

3. Er is redding door Christus' plaatsvervangend werk. Hij heeft met Zijn eigen leven betaald. Hij was bespot en veracht door mensen. Verbrijzeld! De ergste straf die denkbaar was, opdat wij vrede met God zouden ontvangen. De scherpe bewoordingen van Jesaja 53:3-5 tonen de straf die wij waard zijn. Vgl. M. Verduin, *Een Man van smarten* (1986).

4. In Jesaja 53 staat vele malen het woord 'onze'. Vanuit deze verkondiging: Wie heeft onze prediking geloofd?

5. Door Christus' plaatsvervangende dood is de dood van karakter veranderd: niet meer een straf, doch een doorgang tot het eeuwige leven (*Heidelbergse Catechismus*, Zondag 16).

6. Door Christus' plaatsvervangende dood is ook de ziekte van karakter veranderd. Hij is Zelf - voor zover ons bekend - nooit ziek geweest. Hij heeft afgerekend met de oorzaak van de ziekte, nl. de zonde. Vgl. het *Avondmaalsformulier*: 'Want door Zijn dood heeft Hij de oorzaak van onze eeuwige honger en kommer, namelijk de zonde, weggenomen, en ons de levendmakende Geest verworven'. Ook Gods kinderen kunnen nog ziek worden, maar de angel is eruit.

7. Op grond van het volbrachte werk van Christus mag gebeden worden om genezing. Ziekte is geen noodlot!

8. Waarom worden Gods kinderen nog ziek? Enige mogelijke antwoorden zijn:

a. De gebrokenheid van de huidige bedeling van deze wereld. De volkomen verlossing wacht nog (Romeinen 8:18-23).

b. Eigen schuld door onverantwoorde leefgewoonten.

c. De macht van de duivel om mensen ziek te maken.

d. Soms een straf van God (Zacharias in Lukas 1; 1 Korinthe 11:30). De Heere wil echter niets liever dan geloof en bekering, zodat gezondheid zal optreden.

e. De ziekte - die in zichzelf kwaad is - werkt mee ten goede (Romeinen 8:28). Voor een uitwerking hiervan: Elisabeth Elliot, *Lijden is niet voor niets... over Gods genade en onze pijn* (1993): lijden terwille van onszelf, terwille van Gods volk, terwille van de wereld en terwille van Christus.

9. Als de barmhartige Hogepriester kan en wil Hij te hulp komen, in alle dingen verzocht als wij (Hebreeënen 4:14-16). Hij is met ons bewogen als wij ziek zijn.

10. Hoe moeten wij persoonlijk met ziekte omgaan?

a. Hoe is onze verhouding tot God? Is Hij reeds onze Borg en Zaligmaker? Dit het belangrijkste!

b. Zelfonderzoek: Is er een bijzondere zonde in ons leven?

c. Door het geloof mogen wij met vrijmoedigheid gaan tot God, pleitend op het volbrachte werk van Christus t.a.v. vergeving en genezing.

d. Doel van genezing: een leven toegewijd aan God. Is dat ons doel met het verlangen naar genezing?

e. Jakobus 5:13-16 geeft de raad om te bidden en de ouderlingen te roepen. Tevens komt de schuldbelijdenis aan de orde. De daar (en in Markus 6:13) genoemde zalving wordt in de Geref. Gezindte weinig in de praktijk gebracht, maar de laatste tijd wordt er meer aandacht voor gevraagd. Zie W. van Herwijnen, *Is er iemand bij u ziek?* (1993), H. Veldhuizen in *De Waarheidsvriend* 1993, p. 402, 425 en E.C. van Balen e.a., *Mag ik alternatief behandeld worden?* (1993), het slothoofdstuk.

11. Treedt er geen genezing op? Te midden van alle raadsels die hier zijn mag gezegd worden: God kan een betere genezing geven door de dood heen: de volmaaktheid. 'Als God ons het zilver van een letterlijke verhoring onthoudt, is het altijd om ons het goud van een betere verhoring te schenken' (Luther).

12. Toekomst: Jesaja 33:24 'En geen inwoner zal zeggen: Ik ben ziek, want het volk, dat daarin woont, zal vergeving van ongerechtigheid hebben' (Openbaring 21:1-5: geen rouw en verdriet meer).

LITURGISCHE SUGGESTIES

Schriftlezingen: Jesaja 33:20-24; 53:1-12; Mattheüs 8:14-18, 1 Petrus 2:18-25 en Openbaring 21:1-5.

Liederen: Psalm 30:2,3; 33:10; 72:6; 103:1,2; 118:9; 142:1-5; Gebed des Heeren:1,3,6; Avondzang:
2,4,6.